

LEHOCKI-SAMARDŽIĆ Ana

Eszéki Josip Juraj Strossmayer Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék
Eszék, Horvátország
alehocki@ffos.hr

A PORTFÓLIÓ SZEREPE A SZAKFORDÍTÁS OKTATÁSÁBAN

Uloga portfolija u nastavi stručnog prevođenja

The Role of the Portfolio in Teaching Professional Translation

*„Az iskola arra való, hogy az ember megtanuljon tanulni,
hogy felébredjen a tudásvágya,
megismerje a jól végzett munka örömét,
megízlelje az alkotás izgalmát és megtalálja azt a munkát,
amit szeretni fog.”*
(Szent-Györgyi Albert)

Az eszéki Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék MA (jelenleg csak) kommunikáció szakán oktatott tárgyak két nagy területhez kapcsolódnak: a kommunikációtudományhoz és a fordítástudományhoz, az utóbbin belül pedig külön fordítást és külön tolmácsolást oktatunk. A fordítástudományt oktató tárgyakkal elméleti és gyakorlati tudást közvetítünk, miközben az EMT által előírt fordítói kompetenciákat fejlesztünk. A Szakfordítás című kurzus elsődleges célja felkészíteni a hallgatókat a szakfordítók által ellátott feladatokra, miközben a fordítástudomány alkalmazhatóságára is törekszünk. A tanulmányban a következő kérdésre igyekszem választ és megoldásokat keresni: hogyan lehet eredményesebben szakfordítást oktatni úgy, hogy a folyamat eredménye egy olyan szakember legyen, aki nemcsak ismeri a szakma rejtelmeit, hanem képes másokkal együttműködve saját képességeit és készségeit folyamatosan felülbírálni és fejleszteni?

Kulcsszavak: portfólió, fordítástudomány, a szakfordítás módszertana, kompetenciafejlesztés, önértékelés

Jelen tanulmányban az eszéki Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék mester-szakán oktattott, a Szakfordítás című kurzuson¹ alkalmazott módszereket ismertetem, azon belül pedig a portfólió készítésének módszertani szerepét, illetve annak fontosságát a fordítói kompetenciák fejlesztésében. Írásom egy korábbi tanulmány folytatása (lásd Lehocki-Samardžić 2018), amelyben az említett kurzuson alkalmazott módszereket vizsgáltam, külön kiemelve az irányított projekt alkalmazását, annak hasznosítását és eredményeit a szakfordítás oktatásában. Ebben a munkában külön kitérek a csapatmunka fontosságára, ami nemcsak a fordítói pálya alapja, hanem egyben az egyén szakmai sikerét is meghatározhatja az, hogy mennyire képes másokkal együttműködni egy munkaközösség részeként, illetve saját részfeladatait elvégezve hozzájárulni a csapat sikeréhez. Ezt szolgálja az irányított projektmunka mint a Szakfordítás kurzus központi módszere, amelynek célját és folyamatát részletesen ismertettem egy korábbi tanulmányban (lásd Lehocki-Samardžić 2018).

A projektmunka követése és értékelése a portfólió készítésével történik, ami ilyen szempontból az önértékelés legfontosabb eszközévé válik, és egyben arra készíti fel a hallgatót, hogy önállóan fel tudja mérni saját képességeit, készségeit és a szerepét a csapatban, valamint azt is, hogyan és mivel járult hozzá a közös feladat elkészítéséhez, sőt arra is megtanítja a hallgatót, hogyan értékelje és fejlessze a feladatmegoldó készségeit. Tanulmányomban a következő kérdésre keresem a választ: *Hogyan lehet eredményesebben szakfordítást oktatni úgy, hogy a folyamat eredménye egy olyan szakember legyen, aki nemcsak ismeri a szakma rejtelmait, hanem képes másokkal együttműködve saját képességeit és készségeit folyamatosan felülbírálni és fejleszteni?*

A portfólióról

A Szakfordítás című kurzus az eszéki mesterszakon egy gyakorlatorientált kurzus, amely elsődleges célja, hogy a hallgatók betekintést nyerjenek a „gyakorló fordítók mindennapjaiba, kipróbálhassák magukat a fordítás különböző területein, egyben pedig fordítási technikákat is fejlesszenek” (Lehocki-Samardžić 2018, 117). Ehhez a célhoz több módszer alkalmazásával juthatunk el, amely az eszéki példát alapul véve, többek között, a portfólió készítése.

A szakfordítás oktatásában a portfólió sokkal több egy oktatási módszer-nél. A portfólió készítése a hallgató munkájának folyamatos értékelését szolgáló eszköz. Ennek révén képet kapunk a hallgató szakmai előrehaladásáról és a kompetenciák fejlődéséről. Végeredményben a portfólió olyan segédeszközzé

¹ A Szakfordítást a mesterképzés első évfolyam második szemeszterében oktatjuk.

válí, amely a kezdő fordítót segíti szakmája végzésében, pl. ún. „simlik” (minta-fordítások) és egyéb szövegek megismerése és felhasználása által. Ám ami a portfólió készítésének legfőbb célja és egyben eredménye, az az egyéni szakmai önértékelés kialakulása. Ezzel az élethosszig tartó tanulás (lifelong learning – LLL), valamint az egyéni fejlődés szükségességét tudatosítjuk a hallgatóban (vö. Falus–Kimmel 2003). A portfólió ennyire összetett jellegű használata a fordításoktatás legfontosabb célja és egyben eredménye is, ezért a portfólió készítése központi szerepet kapott a szakfordítás oktatásában.

A portfólió fogalmát több területen ismerik és használják, így körülbelül húsz különböző definícióját ismerjük, amelyeket négy nagyobb csoportba lehet osztani: gazdaság és pénzügy, művészet, ipar és munka. A gazdasági és a pénzügyi szférában általában a vagyon (pénz, ingatlanok és ingóságok, részvények, stb.) összességéről szól a definíció, a művészek a munkájuk és tevékenységük bemutatására használják a műfajt, a divatiparban pedig a modellek reális és több szempontú prezentálását szolgálja.

A portfóliót a második világháború alatt kezdték használni a női munkaerő alkalmazása során, amikor a nők egy dokumentum gyűjteményével bizonyították képességeiket, mivel ezekről általában nem rendelkeztek hivatalos bizonyítvánnyal, a háborút követően pedig a leszerelt katonák esetében terjedt el a portfólió használata (vö. Falus–Kimmel 2003 és Hollósi–Szabó 2017). Azóta a fogalom meghatározása más formákat öltött, de a műfaj értelmezése azonos, mivel az olasz nyelvből eredeztetve dokumentum dossziét jelent. A 20. század nyolcvanas éveiben a portfólió megjelenik az oktatásban is, Magyarországon az 1980-as évek óta a tanárképzés egy tanári portfólió készítésével zárul. Jelen írásban a tanulói, esetünkben a hallgatói portfólió készítését, célját és alkalmazásának eredményeit mutatom be a Szakfordítás című kurzuson.

Pethóné Nagy Csilla szerint a tanulói portfólió egy, a készítője „előre meghatározott cél- és szempontrendszer alapján összeállított munkáinak gyűjteménye, vagy e gyűjteményből általa összeállított reprezentatív mintasor, amely megvilágítja az adott témában és egy meghatározott idő alatt szerzett tudását, jártasságát, előrehaladását” (Pethóné Nagy 2007, 174). Ennek különböző fajtáit ismerjük, amit Falus és Kimmel (2003) nyomán Hollósi–Szabó (2017) három fő típusba sorol:

1. A munkaportfólió
2. A bemutató portfólió
3. Az értékelési portfólió

Asztalos Anikó (2016) az oktatásban használt portfóliók több fajtáját is megkülönbözteti az elkészítés céljától függően, amelyeket a tárgyalt kurzus okta-

tásában is figyelembe vettem az alábbiak szerint, így a szakfordítás portfóliója az összes fajtának valamelyik jellemzőjével rendelkezik, ami egyben a kurzus összetett jellegét is alátámasztja:

1. A **munkaportfólió** (A hallgató a már korábban vagy a kurzus megtartása alatt szerzett fordítói tapasztalatát mutatja be.)
2. A **bemutató portfólió** (A portfólió második [választható] részében a hallgató az általa ítélt legjobb fordításait hozza (más nyelvpárokban is), illetve olyan anyagokat csatol, amelyek valamilyen módon segítettek a fordítói készségek és képességek fejlesztését, de nem tartoztak a kurzuson megjelent kötelező vagy választható irodalomba, illetve a kiegészítő anyagokba.)
3. Az **értékelési portfólió** (Elsősorban az értékelést szolgálja, ezért a legfontosabb felhasználási célja a hallgató fejlődésének az értékelése.)
4. A **tantárgyközpontú portfólió** (Csak egy tárgyhoz, a szakfordítás című kurzushoz kapcsolódik.)
5. A **tematikus portfólió** (A fordítástudományon belül csak a szakfordításra vonatkozó anyagokat tartalmazza.)
6. A **kutatási portfólió** (Mivel az egyik az EMT² által meghatározott kompetencia a gyors információszerzést is magába foglalja, ezért kutatási feladatokat is tartalmaz különböző témákban, amelyek végeredménye általában egy glosszárrium vagy szöszedet készítése, vagy pedig egy témát bemutató esszé.)
7. A **diagnosztikus portfólió** (A kurzus végére a hallgató olyan visszajelzéseket kap a tanártól, a diáktársaitól és az önreflexiós feladatok alapján pedig saját magától is, ami alapján meg tudja ítélni a fejlesztendő területeket.)

A tanulói, a mi esetünkben hallgatói portfólió a fentiek alapján elsősorban a munkafolyamat eredménye, a kurzus a program adta komplex jellegéből kiindulva egy olyan összetett tanulást szolgáló és egyben értékelési eszköz is, amely bemutatja a tanuló fejlődését, többfelől érkezett visszajelzések alapján megmutatja a fejlesztendő területeket, de a legfontosabb feladata mégis a tanulási folyamat értékelése.

A portfólió készítésének célja

A Szakfordítás kurzus értékelési szempontrendszerének kidolgozása során figyelembe vettem a kurzus komplex jellegét, ugyanis a műfordításon kívül ez

² EMT (European Masters of Translation). Az Európai Bizottság útjára indította az európai mesterszintű fordítóképzés hálózatát, amelyhez az első négyéves időszakra harmincnégy egyetemi fordítóképző program csatlakozott.

az egyetlen olyan kurzus a mesterszakon, amelyen a hallgatók a gyakorlatban is ismerkednek a szakmával (a képzés felépítéséről bővebben lásd: Lehocki-Samardžić 2018, 113–114). A kurzus gyakorlati jellegén kívül a szakfordítás elméleti háttérével is megismerkednek a hallgatók a témához kötődő szakirodalom révén.

A bölcsész szakokon még mindig népszerű a frontális módszerek alkalmazása, ami a fordításoktatás esetében nem elegendő a kurzus és a program által meghatározott eredménycélok eléréséhez. A fordításoktatásban és a fordítók képzésében a gyakorlatra épülő szakmai képzés az egyetlen járható út, mivel a hasznosítható tudás megszerzése áll a középpontban, és ehhez kell igazítani a szakirodalom és a szakma elméleti háttérismereteinek elsajátítását. Ebből kifolyólag a kurzus célja nem csupán az adatok megtanulása és azok írásban vagy szóban történő reprodukálása, hanem egy szakma magas szintű elsajátítása annak érdekében, hogy egy olyan szakembert képezzünk, aki a szakmai és az elméleti háttérrel is egyaránt jól ismeri. Emiatt a képzés folyamán a tárgyi tudást és a kompetenciafejlesztést is mérni kell bizonyos időintervallumonként, amire a hagyományos és leginkább elterjedt írásbeli és szóbeli módszerek nem alkalmasak.

A fordítói képzetek és a nyelvi közvetítők felkészítése többéves munkát vesz igénybe, ami alatt nem lehet ugyan minden lehetséges szituációt szimulálni és begyakorolni, de ennek ellenére a gyakorlatorientált fordítási órákon a konstruktivizmus tanulásmodelljét követve pontosan erre törekszünk. A nevezett modell szerint az agy az előző tudásra alapozva maga alakítja a belső modelleket és az azokhoz szükséges információkat. A tanulás ezáltal a komplex helyzetek értelmezésén és a valós problémák megoldásán keresztül történik. A tanulásprojekt együttműködés révén történik. A tanár együttműködő partner, és ez különösen ösztönzi a hallgatót újabb tartalmak elsajátítására (vö. Nahalka 2002 és Pléh 2001).

Az ilyen jellegű tanulási folyamat megvalósítására az irányított projektmunka a legalkalmasabb, amely a szakfordítás című kurzuson alkalmazott leggyakoribb módszer (vö. Lehocki-Samardžić 2018). A projektmunka értékelése viszont sokkal összetettebb módszereket igényel, ráadásul a félév folyamán nem csupán annak eredményét szükséges értékelni, hanem a kurzus gyakorlati jellege miatt a fordítói kompetenciák fejlődését is.

Mivel egyszerűen oktatunk szakmát és fejlesztünk kompetenciákat, a Szakfordítás kurzus tematikája is többszintű. Egyrészt egy adott, a szakfordításra vonatkozó témát dolgozunk fel, pl. a szakfordításban használt eszközök jellemzőit, másrészt minden héten egy-egy szövegtípust dolgozunk fel (pl. kötött formák a közigazgatásban), több szempontból vizsgálva meg azt pl. a terminológus, a fordító, a lektor szerepéből megközelítve. Mindezeket kiegészíti a témában

megjelent tanulmány elemző olvasata is azzal a céllal, hogy a hallgató egyben a fordítói kompetenciái fejlesztésén is dolgozzon, mivel a portfólió „készítésének legáltalánosabb célja a diák önálló, aktív, felfedező részvétele a téma elsajátításában, illetve a tanulási folyamatban nyújtott tanulói teljesítmény és fejlődés átfogó, komplex értékelése” (Pethőné Nagy 2007, 174).

A portfólió készítésének folyamata

A portfólió készítése az általános tudnivalók ismertetésével kezdődik, ugyanis az első héten megtartott három órában³ minden részletre kiterjedően prezentálom a hallgatóknak a portfólió műfaját, valamint ismertetem annak célját és a tanulási-tanítási folyamat megvalósítására kiválasztott módszereket és ezek kapcsolatát a kimeneti értékeléssel. Mivel tapasztalataim alapján a hallgatók addig csak ritkán vagy leginkább egyáltalán nem találkoztak a portfólió készítésével⁴, az első órán bemutatom a dokumentumgyűjtemény műfaját, majd a második órán a már korábban rendelkezésemre bocsátott portfóliók áttekintésével meghatározom az elvárt formát és tartalmat, míg a harmadikon meghatározom az alkalmazandó módszereket, illetve a csatolandó dokumentumok pontos jellemzőit. A legfontosabb és számukra a legszokatlanabb információ mégis az, hogy a tanár és a hallgató szerepe ezen az órán meg fog változni, ugyanis a tanulási-tanítási folyamat egyenlő partnereivé válnak. A diákok a rájuk bízott projekt-munkákat úgy végzik el, hogy abban a tanár a megrendelő szerepét „játssza” a tanórán zajló és azon kívüli kommunikációban (vö. Lehocki-Samardžić 2018), a fordítási projekt teljesítésében pedig a tanár a vezető lektor, aki, miközben lektorálja a fordítást, értékeli is azt.⁵ A lektorált szöveget a „fordító” visszakapja, de miután megvizsgálta a lektori javaslatokat, nem köteles azokat elfogadni. A megfogalmazott javaslatokat a projekt összes résztvevője látja, tehát ajánlhatnak más megoldásokat is a fordítóknak és a projektvezetőnek. Mindenkinek éreznie kell, hogy a szerepe egyformán fontos ebben a munkafolyamatban, illetve, hogy a tanár velük egyenrangú lektori szerepben bírálja a munkájukat.

A hallgatóim szerint a portfólió készítésének motiváló ereje elsősorban abban rejlik, hogy nincs vizsga a félév végén. Az eddigi önreflexiókból szerzett ismer-

³ A kurzus heti háromórás felosztásban szerepel a mesterképzésben.

⁴ Sokan azt mondják az első órán, hogy már készítettek portfóliót, viszont a prezentációm során eddig kivétel nélkül mindig arra a következtetésekre jutunk, hogy igazából tanulói mappákat készítettek és nem portfóliókat, de az új műfaj és a vizsga gyakorlati munkával történő kiváltása külön motiválja őket annak elkészítésére.

⁵ A lektorok általi értékelést a fordítóirodák is végzik, ily módon követve a fordítók munkáját, a hallgatók pedig ezáltal betekintést nyerhetnek a munkaerőpiac elvárásaiba.

reték alapján megállapítható, hogy a kurzus elején mindig nagyon örülnek annak, hogy a szakfordítás óra érdemjegye az eredményes gyakorlati munkára épül majd, viszont a szemeszter végére belátják, hogy valójában ezen a kurzuson dolgoztak a legtöbbet, mert hétről hétre újabb és újabb fordítási és egyéb feladatokkal készültek, amelyeket a lektorálást⁶ követően csatoltak a portfólió anyagához.

A portfólió készítése során már volt szó a motivációról, a tanár és a diák szemzőgéből egyaránt. Az utóbbiak számára a heti feladatok teljesítése folyamatos sikerélményt nyújt, erősíti a kognitív önszabályozást, önálló döntésekre, tervezésre és önértékelésre biztatja őket. A tanár számára azért motiváló a portfólió készítése, mert egyénre szabott, differenciált fejlesztést tervezhet, folyamatosan követi a hallgató egyéni fejlődését, és ezáltal a rejtett képességeik és készségeik is felszínre kerülnek. Mivel minden hallgatónak személyre szabott feladatokat és értékelési módszereket készítek, olyan szinten tudom megismerni őket, hogy az egyéni erősségeik és az addig rejtett képességeik egész palettája bontakozik ki előttem, és ezáltal az erősségükre és készségekre építve tervezem az irányított projekt munka részfeladatait, ami még inkább motiválja a munkavégzésüket.

Az eszéki mesterképzés felépítéséből kiindulva (lásd Lehocski-Samardžić 2018, 113–114) a Szakfordítás kurzuson a szakfordítás minden aspektusát le kell fedni a nyári⁷ szemeszter 15 hétre lebontott 45 órájában. Ez a szinte lehetetlen feladat nagyrészt a portfólió készítésével megvalósítható, amely segítségével több szempontból is követhetővé válik a kurzus tematikájába foglalt szakfordítás elméleti és gyakorlati szintje, továbbá a hallgatótársak és maguk a hallgatók által megadott visszajelzések és reflexiók alapján részletesen nyomon követhető a fordítói kompetenciák fejlesztése. Az EMT által meghatározott kompetenciák fejlesztése és az Európai Szabványügyi Testület által közzétett és a Magyar Szabványügyi Testület által lefordított MSZ EN: 15038:2006 szabvány által meghatározott fejlesztendő területek figyelembevételével a fordításoktatásban az alábbiak szerint tervezzük a feladatokat és a tartalmak közvetítését:

- a) fordítási felkészültség
- b) nyelvi és szövegalkotói felkészültség a forrás- és célnyelven
- c) felkészültség a kutatásban, az információszerzésben és -feldolgozásban
- d) kulturális felkészültség
- e) technikai felkészültség.

⁶ A szemléletváltás egyik fontos tényezője a megfelelő terminológia használata. Ahhoz, hogy a tanárt partnerként lássák a tanulási folyamatban, a tanár a Szakfordítás órán nem javítja, hanem lektorálja a feladatokat. Ez valóban így is történik, mert a tanár javaslatokat ad a végleges szöveg elkészítésére.

⁷ A horvátországi felsőoktatási tanév ütemezése szerint nyári (márciustól júliusig terjedő) és téli (szeptembertől februárig terjedő) szemeszterről beszélünk.

A portfólió fő részei a kötelező és a választható rész. A kötelező részhez mindenki ugyanazokat a dokumentumokat készíti el (pl. fordítói önreflexió, szakmai önéletrajz [két nyelven], fordítói munkát bizonyító dokumentumok, a fordítói program rövid bemutatása és elemzése, glosszárium), míg a választható részbe egyéb, a fordítással kapcsolatos dokumentumok kerülnek (pl. szakirodalom bemutatása és elemzése, nem kötelező fordítások, más műfajú fordítások stb.). Mindezek a dokumentumok egy vagy több fordítói kompetencia fejlesztését segítik, amit az alábbi táblázat is szemléltet.

KÖTELEZŐ DOKUMENTUMOK		
Dokumentum	Rövid leírás	Fejleszthető kompetencia
Önreflexió	A hallgató leírja a korábbi tapasztalatait, pl. hogy viszonyul(t) a fordítói szakmához, mennyire látja magát alkalmasnak a fordítói feladatok elvégzésére.	a), b), e)
A fordítói program rövid elemzése	Az oktatott programról szóló visszajelzések a tanárnak is hasznosak, mert ilyen módon fejleszteni tudja a tematikát és a tananyagot, a hallgató pedig saját szemszögéből javaslatokat tehet az eredményesebb oktatás érdekében.	a), b), c), e)
Szakmai önéletrajz	A hallgató egy olyan dokumentumot dolgoz ki, amit a későbbiekben is használni tud az állásinterjúkon. Ilyenkor beszéljük meg a szakirány és a képzési forma hivatalos idegen nyelvű elnevezéseit, és egyéb olyan alapfogalmakat, melyeket egyébként kizárólag más nyelveiken használtak.	a), b), e)
Fordítói munkát bizonyító dokumentumok	Ez a rész a házi feladatokat, projektmunkákat, a csoportos és páros munkák eredményét tartalmazza.	a), b), c), d), e)
Glosszárium	Nemcsak egyszerű szószedet, hanem olyan tematikusan vagy betűrendbe szerkesztett, minimum három oszlopba (forrásnyelv, célnyelv, megjegyzés) rendezett dokumentum, amely tartalmazza a szövegekben előforduló fogalmakat.	a), b), c), e)

1. táblázat. A kötelezően csatolandó dokumentumok és azok kompetenciafejlesztő aspektusai

A választható rész a hallgató által szabadon választott dokumentumokat tartalmazza, az idesorolt szövegek jól reprezentálják a hallgatónak a fordítói szakma iránt mutatott érdeklődését. Számos esetben található itt aktuális újságcikkek, a témába vágó tanulmányok vagy éppen a hallgató egyéb, az adott kurzus keretein kívül készített fordításai.

A fentiek kapcsán fontos megjegyezni, hogy minden hallgató maga dönt arról is, hogy milyen formában adja le a portfólióját, tehát a kötelező dokumentumok megnevezésén és a tartalmi követelményeken kívül semmilyen más, a formaiságot illető döntés őt illeti. Emiatt gyakran előfordul, hogy az egyes dokumentumokat megkülönböztető szándékkal eltérő színű papírra nyomtatják, vagy esetleg könyv formátumúvá fűzik egybe, de akár az is, hogy egy iratgyűjtő mappába helyezik el a hétről hétre elkészített anyagokat. A formai követelmények szabad választásával a hallgató motivációjáról is szerezhetek tudomást, pl. ha több időt és energiát fordított annak kivitelezésére, az a magasabb fokú motivációról és kreativitásról tanúskodik. Ugyanakkor ezt nem szabad külön értékelni azoknál a hallgatónál, akiknél a vizuális megoldás gondot jelent. Mindenesetre erről a kompetenciáról is értesülök a szemeszter folyamán, ezáltal is pontosabb képet alkotva a hallgatók képességeiről.

Egy dokumentum (fordítás⁸) készítése és értékelése

Daniel Gile-re hivatkozva Klaudy Kinga (2007, 232) eredményközpontú és fordításközpontú megközelítésről beszél a fordításoktatásban. Szerinte a hagyományosnak nevezett módszer, amely során a tanár hibákat javít, és a saját megoldását tekinti követendő példának, már elavultnak minősíthető. A hagyományos módszer eredménye egy bizonytalan (szak)ember, aki folyamatosan megkérdőjelezve megoldásait, nem tud helyes és önálló döntéseket hozni a mindennapok munkafolyamatában.

Az alábbiakban egy kötelező dokumentum elkészítésének és értékelésének bemutatásával szeretném szemléltetni a Szakfordítás kurzuson alkalmazott, a konstruktivista pedagógia által is javasolt értékelési szempontokat. A fordítások készítése és a heti projektfeladatok leadása úgy zajlik, hogy azokért a „projektmenedzser” felelős, és ő is adja le a szöveget a csoport nevében.⁹ Ezt a „vezető lektor” átnézi, majd javaslatokat téve visszaküldi a fordítóknak, akik azokat elolvasva megvitatják, hogy átdolgozzák-e a szöveget a kapott megjegyzések

⁸ A Fordítások a portfólió központi részét képezik, és az órán vagy projektmunka formájában fordított szövegeket tartalmazza.

⁹ A projektmunka és a részfeladatok szervezéséről bővebben lásd Lehocki-Samardžić 2018.

alapján, majd a végleges változatot csatolják a portfólió anyagához. A fenti folyamat eredményeként az önértékelés és a kritikai gondolkodás alapelveit is elsajátíthatja, illetve gyakorolhatja a hallgató.

A portfólió kötelező dokumentumai a Bloom-taxonómia szerint a tanulás kognitív szintjeire vonatkozóan minősíthetők (lásd a 2. táblázatot). Ezek közül külön kiemelném a fordítások szerepét a tanulási folyamatban, melyek a legmagasabb rendű műveletekhez sorolhatók, mint pl. az analízis, a szintézis és az értékelés.

Kognitív szintek (Bloom-taxonómia)	Dokumentumok
Ismeret	–
Megértés	–
Alkalmazás	Fordítások és a glosszáríum készítése, a megfeleltetések megoldása.
Magasabb rendű műveletek (analízis, szintézis, értékelés)	Önreflexió, a program elemzése, értékelése, FORDÍTÁSOK.

2. táblázat. A kötelezően csatolandó dokumentumok kapcsolata a Bloom-taxonómia által megadott kognitív szintekkel

A fordítás értékelésénél figyelembe kell venni, hogy „[a] fordításhoz minimálisan három dolog szükséges: nyelvtudás, tárgyi tudás és fordítói készség” (Klaudy 2005, 57). Ezekből a nyelvtudást a hallgató hozza magával (a Bloom-taxonómia szerint szakfordítás szempontjából ez az ismeret és részben a megértés szintje lenne). A fordítások, illetve azok portfólióba rendezése a Bloom-taxonómia szerint az alkalmazás és a magasabb rendű műveletekhez tartoznak, mivel itt már az alsóbb rendű műveleteket rutinszerűen kell alkalmazni, és ezek fejlesztése csak részben történik, pl. a terminológiai ismeretek fejlesztése, a speciális helyesírási kérdések (személy- és intézménynevek írása...) megvitatása és más.

A fordítások elkészítésének minden stádiumában a következő szempontokat veszem alapul: „Az értékelés a konstruktív pedagógiában formatív és diagnosztikus, célja a visszacsatolás, a tanuló és főként a tanár tájékoztatása az eddig elért eredményekről és az esetleges megakadásokról” (Spiczéné Bukovszki 2016, 14). Ez elsősorban a már korábban említett szerepváltásban nyilvánul meg, amely során a hagyományos tanári szerep a fentiekben leírt módon jelentősen átalakul (pl. a tanár mint megrendelő, a tanár mint vezető lektor¹⁰), jelentős mértékben

¹⁰ Mivel a projekt munka folyamatában már vannak kinevezett lektorok, ezért a tanár egy másik, az egész munkafolyamatot értékelő szerepet kap, amit a fordítói irodákban is létező szerep megnevezése tükröz.

hozzájárulva a munkafolyamat demokratizálódásához. A fordítás elkészítését és a projekt munka lezárását követően a vezető lektor (a tanár) ellenőrzi a projekt munka produktumát, a terméket.¹¹ Azonban a tanár nem csak ekkor kapcsolódik be a fordítási folyamatba, hiszen a kezdetektől fogva követte a csapat munkáját, mivel „vezető lektorként” hozzá fordult a „terminológus” is, a „szakmai és a nyelvi lektorok”, a „fordítók”, de maga a projektmenedzser is, ha valami problémát vagy bizonytalanságot érzékelt. A kapott fordítást a korábbi megbeszélések alapján lektorálja, azt visszaküldi a projektmenedzsernek, aki megszervezi a lektorálást és az ellenőrzését. A lektorok és a fordítók ismét átnézik a vezető lektor által tett javaslatokat, majd végső álláspontjukat részletesen megindokolva döntenek azok elfogadásáról és tájékoztatják a „vezető lektort”. A folyamatos konzultációk révén sokkal több információt szerez magáról a munkafolyamatról, az esetleges problémákról, valamint a csapat egyes tagjainak pontos szerepköréről.

Ha a fentiekben leírt folyamatot a konstruktivista szemlélet alapján irányított feladatokkal gyakorolják a hallgatók, akkor minden bizonnyal a kimenetben egy olyan szakembert kapunk, aki nemcsak a szakfordítók munkáját képes ellátni, hanem a tudományos kutatás legújabb eredményeit is tudatosan alkalmazza majd a munkájában. Ezt igazolják Spiczéné Bukovszki szavai is, aki Symondsra hivatkozva azt állítja, hogy „kutatásának eredménye azt támasztja alá, hogy a konstruktivista elvek alkalmazása a felsőoktatási környezetben egyértelműen javította a hallgatók kritikai gondolkodását, együttműködési készségét és vitakészségét” (Spiczéné Bukovszki 2016, 13).

Zárógondolatok

A portfólió készítésének módszertani eredményei

„A tanulás módszereként a portfólió komplex, életszerű feladatokba ágyazza és dokumentálja a teljes tanulási folyamatot. Alkalmat teremt a rendszeres tanári visszacsatolásra, valamint összekapcsolja a tervezés, a megvalósulás és az értékelés tanári-tanulói tevékenységét” (Pethóné Nagy 2007, 174), felkészít az élethosszig tartó tanulásra (Falus–Kimmel 2003).

A módszernek viszont vannak hátrányai is, ami hallgatói szempontból azt jelenti, hogy sokkal több időt vesz igénybe az elkészítése, mint egy vizsgára való felkészülés, továbbá szükség van bizonyos attitűdökre (belső motiváltság, feladat-

¹¹ A Szakfordítás kurzuson a fordításokról mint egy bizonyos munkafolyamat eredményéről (termékről) beszélünk, tehát nemcsak filológiai szempontból elemezzük a szöveget, hanem a fordítói piac által diktált követelmények szerint készítjük el (Legyen gyors és pontos!). Az ilyen fajta megközelítés és terminológiahasználat elősegíti a szemléletváltást is, amely segítségével a munkapiacra készítjük fel a hallgatót.

orientáltság, kitartás, korrekciós képesség...), valamint az elkészítéséhez a megfelelő szintű önbizalom és önismeret is elengedhetetlen. A tanár szempontjából is nehézségekkel jár a módszer alkalmazása, hiszen úgyszintén idő- és munkaigényes, a módszer csak kisebb csoportokra alkalmas, pontosan kell ismernie a hallgató motivációját, fejlesztendő képességeit és előzetes tudását, számos tanári kompetenciával kell rendelkeznie (tervezés, céladás, kreativitás, döntés, nyomon követés, tanulássegítés...), valamint néhány különösen preferált viselkedésformát (bizalmasság, rugalmasság, támogatás) is igényel mindez a tanár részéről.

A nehézségek ellenére a módszer alkalmazása „teret enged a diák kreativitásának, széles skálán fejleszti a készségeit, képességeit (tervezés, kutatás, problémamegoldás, döntéshozás, becslés, önértékelés, íráskészség, metakogníció, reflexivitás, önreflexivitás) (Pethőné Nagy 2007, 174). A hallgatók visszajelzései is ugyanezt a gondolatsort támasztják alá, amikor az önreflexiókban azt írják, hogy a sok munka ellenére, még akkor is, ha nem áll szándékukban fordítóként dolgozni, nem sajnálják a kurzusra fordított időt és energiát, mert hasznos és más területeken is alkalmazható ismereteket szereztek és kompetenciákat fejlesztettek.

A fordítás oktatásának végeredménye egy olyan „több lábbon megálló szakember” (Eszenyi 2015, 13), aki teljes **fordítói szolgáltatást** tud nyújtani, mivel erős **nyelvi** és **interkulturális kompetenciájával** bír, és az **információkereső kompetencia** segítségével képes rövid idő alatt megismerkedni egy adott témával, melyet a **műszaki-technikai kompetenciájának** köszönhetően különböző fordítói környezetekben (ismertebb elnevezésük a CAT-eszközök vagy fordítóprogramok) megfelelően tud használni. Kiemelkedő erősségű **tematikus kompetenciája** pedig lehetővé teszi számára a teljesen eltérő szakterületre irányuló pontos fordítások elkészítését. Tehát

[t]anítani valakit nem azt jelenti, hogy a kész eredményeket az emlékezetébe vésetjük vele. Inkább azt, hogy megtanítjuk, miképpen vehet ő maga is részt abban a folyamatban, amely a tudás megszerzéséhez vezet. Valamely tantárgyat nem azért tanítunk, hogy e tárgyat tartalmazó kis könyvtárat produkáljunk, hanem azért, hogy a tanulót a történetileg kialakult ismeretanyag önálló átgondolására serkentsük, arra, hogy ő maga is részt vegyen az ismeretszerzés folyamatában (Tóth 2004, 121).

Irodalom

- Asztalos Anikó. 2016. A tanulói portfólió szerepe a kommunikációs nevelésben. *Anyanyelv – Pedagógia* (2): 61–71.
- Eszenyi Réka. 2015. Hány lábbon álljon a fordító? A modern fordító profilja. *A modern fordító és tolmács*, szerk. Horváth Ildikó. 11–21. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.

- Falus Iván – Kimmel Magdolna. 2003. *A portfólió*. Oktatás-módszertani Kiskönyvtár, Gondolat Kiadói Kör, ELTE BTK Neveléstudományi Intézet.
- Hollósi Hajnalka Zsuzsanna – Szabó Antal. 2017. *Tanári portfólió*. Pécs: PTE TTK. <https://polc.ttk.pte.hu/tamop-4.1.2.b.2-13/1-2013-0014/97/index.html> (2023. ápr. 30.)
- Klaudy Kinga. 2005. Általános fordítástechnika idegen nyelvről magyarra: Módszertani útmutató a tantárgy oktatásához. *Modern Nyelvoktatás* 11 (1): 57–64.
- Klaudy Kinga. 2007. Fordítóképzés és fordítástudomány Magyarországon az ezredfordulón. In *A nyelv és fordítás. Válogatott fordítástudományi tanulmányok: Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához* 68. 217–228. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Lehocki-Samardžić Ana. 2018. A szakfordítás módszertani kérdései a horvát–magyar nyelvi és kulturális kontextusban. *Hungarológiai Közlemények* 19 (2): 112–126.
- Nahalka István. 2002. *Hogyan alakul ki a tudás a gyerekekben? Konstruktivizmus és pedagógia*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Pethőné Nagy Csilla. 2007. *Módszertani kézikönyv: Az irodalomkönyv 9–12. és az irodalomtankönyv a szakközépiskolák számára 9–12. című tankönyvcsaládhoz*. Budapest: Korona Kiadó.
- Pléh Csaba. 2001. A megismerés pszichológiája és tudománya, avagy a kognitív pszichológiától a kognitív tudományig. In Csapó Benő, Vidákovich Tibor szerk., *Neveléstudomány az ezredfordulón*. 67–87. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Spiczéné Bukovszki Edit. 2016. *Az önálló nyelvtanulóvá nevelés lehetőségei: felsőoktatási szaknyelvtanúrok nézetei a nyelvtanulói autonómiáról*. Kéziratoss disszertáció. Témavezetők: dr. Bárdos Jenő, dr. Heltai Pál. Eger: Eszterházy Károly Egyetem. Neveléstudományi Iskola. <http://disszertacio.uni-eszterhazy.hu/33/> (2023. ápr. 29.)
- Tóth László. 2004. *Pszichológia a tanításban*. Debrecen: Pedellus.

Ana LEHOCKI-SAMARDŽIĆ

ULOGA PORTFOLIJA U NASTAVI STRUČNOG PREVOĐENJA

Kolegiji koji se predaju na Diplomskom (trenutno samo) komunikološkom smjeru studija Mađarskog jezika i književnosti u Osijeku povezani su s dva velika područja: komunikologija i znanost o prevođenju, a u okviru ovog posljednjeg posebno se predaje pisano prevođenje, a posebno usmeno prevođenje. Na kolegijima prevođenja prenose se teorijska i praktična znanja prilikom čega se trudimo razvijati i kompetencije određene od EMT-ja. Primarni je cilj kolegija Stručno prevođenje pripremiti studente na obavljanje zadataka stručnih prevoditelja, prilikom čega se trudimo postići i primijenjivost rezultata znanosti o prevođenju. U radu se traži odgovor i rješenje na sljedeće pitanje: Na koji se način može učinkovitije predavati stručno prevođenje tako da na kraju procesa dobijemo stručnjaka koji ne samo da poznaje tajne zanata, već je spreman u suradnji s kolegama kontinuirano procjenjivati i razvijati vlastite kompetencije i sposobnosti?

Gljučne riječi: portfolio, znanost o prevođenju, metodika nastave stručnog prevođenja, razvijanje kompetencija, samoevaluacija

Ana LEHOCKI-SAMARDŽIĆ

THE ROLE OF THE PORTFOLIO IN THE TEACHING PROFESSIONAL TRANSLATION

The subjects taught in the MA (currently only at the) Communication Department of the Department of Hungarian Language and Literature in Osijek are related to two major fields: communication science and translation science, and within the latter we teach translation and interpreting separately. With the subjects teaching translation science, we convey theoretical and practical knowledge, while developing the translation competencies required by the EMT. The primary goal of the course on professional translation is to prepare students for the tasks performed by professional translators, while also striving for the applicability of translation science. In this paper I try to find answers and solutions to the following question: How can we teach professional translation more effectively so that the result of the process is a professional who is not only familiar with the secrets of the profession, but is also able to continuously evaluate and develop his/her own abilities and skills in cooperation with colleagues?

Keywords: portfolio, translation studies, translation methodology, competency assessment, self-evaluation